

УДК: 94(100)(5-11)



АЗІЙСЬКО- ТИХООКЕАНСЬКИЙ РЕГІОН, ЯПОНІЯ, КИТАЙ В ЕТНОКУЛЬТУРНІЙ ТА ІСТОРИЧНІЙ СПІЛЬНОСТІ: AD FONTES

**ПРОНЬ С.В.,
доктор історичних
наук, професор,
завідувач кафедрою
всесвітньої історії,
Чорноморський
державний
університет імені
Петра Могили**

Автор підіймає складні питання Азіатсько-Тихоокеанського регіону в цілому, Японії та Китаю зокрема, у контексті всесвітньої історії, її ролі та призначення у сучасному світовому співтоваристві.

Ключові слова: світова історія, АТР, Японія, Китай, виховання, джерела, наука.

Автору статті інколи дорікають, що він займається «безперспективною історією». Інша справа, наприклад, Хмельниччина, «героїка» або «зрадництво» Мазепи, події в СРСР/Україні 1930-х рр... Оце – «золоті» родинки сучасної української історичної науки. А що АТР? Азіатсько-Тихоокеанський регіон. До сьогодні продовжується дискусія щодо його визначення і географічних меж¹. Відомий політолог, професор С.О. Шергін стверджує, що «Тихоокеанське кільце» об'єднує від 32 до 43 країн². Зрозуміло, що автор теж є прихильником класифікації та існування АТР (в тому числі й самого терміну), про що свідчать його монографії, навчальні посібники, наукові публікації³, але разом з тим вважає, що регіон нараховує або 34 держави, або, з острівними країнами Океанії, – 46⁴.

Серед російських дослідників-сходознавців теж немає абсолютної єдності у цьому питанні. Одні – В. Єрьомін, К. Саркісов, А. Сенаторов – активно використовують термін «Азіатсько-Тихоокеанський регіон»⁵. В.О. Кістанов у монографії «Японія в АТР» не тільки пише про «анатомію економічних і політичних відносин» у регіоні, але й надає своєрідну історію

створення «азіатсько-тихоокеанського співробітництва»: від Тихоокеанської економічної ради (ТЕР) 1967 р., яка нараховувала 900 могутніх корпорацій; Конференції тихоокеанського економічного співробітництва (КТЕС) 1980 р., що у січні 1992 р. була перейменована у Раду з тихоокеанського економічного співробітництва (РТЕС, куди входило 20 країн тихоокеанського басейну) до Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС, проголошено створення у листопаді 1989 р., м. Канберра; в 1994 р. у Богорі біля індонезійської столиці Джакарти прийнята декларація про розвиток до 2020 року), яке об'єднує 21 державу⁶. Відомо, що ще у липні 1997 р. валютні резерви країн АТЕС становили 600 млрд. доларів, зокрема, Японії – 280 млрд., Китаю – 140 млрд., Гонконгу – 100 млрд.; Тайваню – 85 млрд.⁷ Ці цифри переконують щодо подальшого вивчення і майбутніх перспектив АТР?

П.Ю. Самойленко, С.В. Мухіна словосполучення «Азіатсько-Тихоокеанський регіон» винесли у назву своїх дисертаційних досліджень, які захищені у 2004 і 2006 рр. у Владивостоці та Санкт-Петербурзі⁸.

Інші вчені Російської Федерації, яскравим прикладом яких є д.і.н. О.О. Арін (Р.Ш. Алієв), взагалі відкидають і сам термін, і безпосередньо регіон, дорівнюючи його до Східної Азії⁹. Арін пише: «... ніякого цілісного регіону «АТР» ні в економічному, ні в політичному розумінні, не існує. Тоді прийшлося б доводити, що політика і економіка Мексики, Чилі або Нової Зеландії (яка теж є частиною «АТР») міцно зв'язані з політикою чи економікою Південної Кореї, Китаю, Росії, що, в принципі, неможливо довести. Будувати «загальний дім» з неіснуючим регіоном – це вже «Палата №6». Таке можуть тільки росіяни»¹⁰. Самокритика, незаперечно, – це велика річ, залишимо її без коментарів, та повернемося до провідних країн АТР – Китаю і Японії, не принижуючи ролі та значення не менш вагомих (а може й головних) регіональних акторів – США, Росії, Канади, Кореї, Австралії, Індії, Нової Зеландії, Індонезії...

Дослідженню новітньої історії Японії, переважно зовнішні політиці та дипломатії, вважаю, присвятив значну увагу – від кандидатської дисертації¹¹, докторської¹², до одноосібних наукових праць (наприклад, «Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868-2009 рр.)»¹³. Розкриваючи складні питання сутності, перетворень, наслідків модернізації країни; суперечливої політи-

ки Японії в роки Першої та Другої світових війн; японсько-американських чи радянсько/російсько-японських відносин; або далеосхідну політику Японії в умовах глобалізації, постійно «ловив» себе на тому, що щось забув, чогось не довів, не зумів донести, знайти, аргументувати...

Вже після виходу «Історії Японії», аналізуючи матеріали японських дослідників-фахівців і відео сюжети каналу «Discovery», встановив, що онук Чингісхана Хубілай, який у 1274 та 1281 роках намагався захопити Японію, зазнав поразки не стільки від тайфуну під назвою «Божеественний вітер» (японською мовою – «камікадзе»), скільки від того, що в якості «дерев'яного мосту» упоперек Корейської затоки використовував не морські, а річкові човни, які технічно для цього не були пристосовані. І кількість човнів була не 10 000¹⁴, а 4400; людей загинуло – 70 000.

На жаль, наша наукова байдужість, традиційно-радянська «обережність» (щоб нічого не сталося), втрата почуття сміливості сьогодні призвели до того, що навіть сама назва – «Японія» («Ніппон») нами перекладається невірно.

Колишній заступник міністра закордонних справ СРСР, радянський посол в Японії, доктор філологічних наук, почесний член Інституту китаєзнавства (Токіо), академік Академії політичних і соціальних наук (Філадельфія, США), академік Академії мистецтв (Флоренція, Італія), лауреат Міжнародного конкурсу сінологів світу (Фонд професора Міллера, Іллінойський університет, США) Микола Трохимович Федоренко, суспільна і наукова діяльність якого на Україні взагалі не досліджена, свого часу наводив приклад небезпідставного здивування професора Охари, що росіяни називають Японію «країною Сходячого сонця», водночас, коли **всім сходознавцям** відомо значення двох ієрогліфів «ніппон» – «**коріння сонця**»¹⁵!

Або візьміть інший приклад нашої наукової обмеженості та безграмотності. «Злощасна» територіальна проблема між Росією і Японією за Південні Курили, через що до сьогодні відсутній мирний договір, (чотири острови Шикотан, Кунашир, Ітуруп, Хабомаї, хоча, до групи островів Хабомаї входять також острови Полонського, Зелений, Танфілова, Анучіна, Дьоміна, Сигнальний, Лис'ї, Шишки¹⁶, яка фактично тягнеться з 7 лютого 1855 р., коли віце-адмірал Є.В. Путятін у японському місті Сімоді підписав перший російсько-японський договір про встановлення двосторонніх міждержавних відносин¹⁷.

Небагатьом українським науковцям відомо, що слово «**кунашир**» у перекладі з давньояпонської – «**земля за межами країни**»¹⁸. А обидві зацікавлені сторони стільки часу витратили і продовжують витрачати, застосовуючи політичні, дипломатичні, юридичні, географічні, історичні та інші можливі й неможливі засоби, щоб повернути «свої території»?! **Це перша теза**, яка підштовхує до концептуальних роздумів відносно «неперспективності» вивчення історії держав АТР.

Друга теза. Яке головне призначення історії як науки? Перед тим, як звернутись до «батька історії» Геродота, зосереджу вашу увагу на висловлюванні української дослідниці професора Наталії Яковенко у науково-популярному виданні «Вступ до історії» (в цілому, фаховому і корисному): «Історик, як відомо, працює перевізником на переправі між теперішнім і минулим – возить туристів на той бік річки забуття...»¹⁹.

По-перше, не хотілося бути таким собі Хароном, який, за грецькою міфологією, перевозив померлих (до речі, за гроші) до воріт бога Аїда (за однією з версій античного міфу, вхід до царства «підземного Зевса» знаходився десь у Криму)²⁰.

По-друге, навряд чи сьогоденна історія як наука заслужила бути зведеною, за призначенням, до «річки забуття».

Посилаючись на «батька історії», Наталя Яковенко пише: «Геродот з Галікарнасу (бл. 484–425 до н.е.) сформував на початку своїх «Історій» власне завдання отак: «Тут виклад дослідження [думаю, перекладач – Андрій Білецький – мимоволі осучаснив слово «історія», бо йдеться таки про «розпитування», – Н.Я.] турійця Геродота, проведеного для того, щоб зроблене людьми з часом не забулося, і щоб великі та дивовижні діяння як греків, так і варварів не залишилися невідомими...»²¹. Мені на жаль (чи, на щастя), не відомо, хто такий Андрій Білецький і його переклад, бо у Вибраній бібліографії «Вступу до історії» будь-яке посилання на нього відсутнє.

Зважаючи на те, що сьогоденна джерельна база, на яку спирається текст грецького оригіналу, достатньо широка й різноманітна, принаймні, загальновідомі 46 рукописів X–XV століть, що зберігаються у бібліотеках Риму, Флоренції, Мілана, Мадрида, Парижу, Оксфорда, Кембриджа, Тейдельберга та інших міст, змушений підкреслити лише два моменти.

Перший. Це – наукові, ґрунтовні, аргументовані дослідження як самої праці, так і творчості Ге-

родота російських вчених С. Лур'є, А. Даватура, В. Струве²².

Другий. Наведу перші рядки «Історії» Геродота у перекладі Г. Стратановського (Москва, 2006): «Геродот з Галікарнасу зібрав і записав ці свідчення [в оригіналі – «викладення подій, отриманих шляхом розпитувань» – С.П.], щоб минулі події з ходом часу не прийшли у забуття і великі, і здивуванню достойні діяння [з грецької достовірніше – «успіхи» – С.П.] як еллінів, так і варварів не залишилися у небутті...»²³.

Безумовно, правий український історик Михайло Чугуєнко, коли пише: «Класики історичної науки Геродот, Тит Лівій, Гай Саллюстій, Сіма Цян-це передусім талановиті оповідачі цікавих історій про людей, країни, народи. Ось чому навіть виявлення у них очевидних фактичних помилок, неточностей або неправдоподібних пояснень анітрохи не відбивається на загальній цінності їхніх творів. Саме завдяки незаперечним літературним достоїнствам класичне історичне оповідання не застаріває»²⁴.

Третя теза органічно пов'язана з попередньою – чи можна історію викладати не цікаво? Саме сьогодні в українській загальносередній і вищій школах на першочерговий план виходить проблема цікавості в широкому розумінні цього процесу (отримання знань, виховання, привертання уваги, дисципліна тощо...). У своїх новітніх наукових або навчальних дослідженнях ввів спеціальну рубрику «Цікаві факти». Розуміючи, що цікавість, як і таємниці, скарби завжди бентежили і відповідним чином приваблювали (та й продовжують це робити) будь-яку людину, надаю фактичний історичний матеріал, так би мовити, «в живу», без коментарів.

Наприклад, у вищезгаданій «Історії Японії» пишу: «Сьогун Хідейосі Тойотомі (1536-1598 рр.) висловив бажання оглянути сад майстра чайної церемонії Рікю (1522-1591 рр.); цей сад прославився на всю країну своїми квітами повіліки. Коли сьогун у призначений ранковий час прийшов до саду, то побачив, що всі квіти зрізано. Розлючений, він зайшов у кімнату для чайної церемонії і побачив ікебану з одного-однісінького стебла повіліки. Рікю приніс у жертву всі квіти свого саду, щоб підкреслити їх красу саме в одному-найкращому. Ієрогліфи «іке-бана» дослівно перекладають як «живі квіти»²⁵. У книзі «Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття» підкреслюю наступне: «Коли Мао Цзедун поставив на голосування питання про заборону

руху «Сто квітів» (1956 рік, ідея «широкої демократії»), у Центральному Комітеті Комуністичної партії Китаю, всі присутні, крім одного, проголосували «за». Єдиним незгодним був Ден Сяопін, який з часом очолив Китай»²⁶.

Чому сьогодні, наприклад, недостатньо досліджується взаємовплив європейської та далекосхідної цивілізацій? Візьміть лише проблему зв'язку португальської (лузітанської) культури з країнами Далекого Сходу. Прикладів більше, ніж необхідно: індійське місто Бомбей має португальське коріння і перекладається як «хороша бухта»; Тайвань раніше мав португальську назву Формоза, у перекладі – «прекрасний»²⁷; в сучасній японській мові збереглося чимало португальських слів, в тому числі й такі, що широко використовуються, як, скажімо, «пан» (хліб)²⁸ та інші. Цікаво? Думаю, так.

Четверта теза. Свого часу французький письменник Оноре де Бальзак писав про те, що «передбачити значні події майбутнього... не більш складне завдання, ніж вгадати минуле... Якщо подія, що відбулася, залишає сліди, то цілком законно припустити, що у майбутнього є коріння»²⁹.

«Докопатись» до цього коріння, розібратися в ньому, дати об'єктивну, аргументовану оцінку, можливо, саме в цьому й полягає одне з головних призначень сучасної історичної науки?

Один з найвидатніших економістів світу – американець російського походження Василь Леонт'єв (це про нього у «Радянському енциклопедичному словнику» 1980-го року записано (мовою оригіналу): «...игнорирует антагонистические противоречия капитализма»)³⁰, лауреат Нобелівської премії 1973 року, серед нагород якого: орден Херувіма (Італія), орден Почесного легіону (Франція), орден Сходячого сонця (Японія), Французький орден мистецтва і літератури та багато-багато інших, зрозуміло, не був фахово пов'язаний з історією. Але зверніть увагу на запропоновані ним методи вивчення історичної науки (чого заслуговує тільки сама назва лекції, з якою він виступив перед студентами Французького коледжу у березні 1962 року «Коли історія повинна писатися у зворотному напрямку». В.В. Леонт'єв пише: «Дорога, яка веде з одного світу в інший... є дорогою, що веде лише в одному напрямку. Ми не можемо перетворити омлет у цілі яйця, з яких він був зроблений. До тих пір, поки дослідження залишаються... описовими, послідовність, в якій розглядаються різні стадії процесу розвитку, немає суттєвого значення по мірі того, як зростає роль причинно-наслідко-

вого аналізу, пояснення у «зворотному напрямку» можуть виявитися більш продуктивними, ніж традиційне пояснення, спрямоване з минулого у майбутнє»³¹.

Цікавою також є думка вченого про те, що «моністична інтерпретація історії порівняно з плюралістичною... має суттєву перевагу». Він підкреслює: «Повертаючись до сьогоденного стану справ у всіх науках, що мають відношення до пояснення історичного процесу, можна відмітити, **по-перше**,... кожна з них... економіка, антропологія, лінгвістика або географія, розвила свій власний аналітичний апарат й досягла певних успіхів у поясненні спостережуваних явищ, та, **по-друге**, всі ці науки розвиваються абсолютно незалежно одна від одної». Більше того, Леонт'єв переконаний «коли історичні часові ряди свідчать, що валовий національний продукт даної країни за 60 років збільшився в чотири рази або що ефективність роботи транспорту з 1860 до 1960 р. підвищилася на 300%, мабуть, не приймається до уваги різниця між екіпажем, запряженим конем, залізничною дорогою 1860 р., автомобілем і літаком 1960 р.»³².

Хіба роздуми і аргументи видатного науковця не потребують подальшого ретельного вивчення?

П'ята теза. Загальновідомим є те, що людство вивчає досвід минулого, щоб запобігти помилок у сучасності. Але, щоб цього уникнути, треба, принаймні, виконати одну умову – знати історію, і, в першу чергу, національну, від давнини до сьогодення.

Інформованість – об'єктивна, реальна, політично не спотворена, «не причесана» журналістськими колами – одна з важливих складових ознайомчого і навчального процесу.

Знову повернемося до історії Китаю. На жаль, мало хто з нас істориків-науковців знає, що аналогом стародавнього Трипілля України є синхронна їй китайська культура Яншао³³; що у добу середньовіччя з Китаю юанського періоду (1271-1368 рр.)³⁴ до Києва, Галича, Володимира у складі Галицько-Волинського князівства почали надходити відомості про «піднебесну імперію», які зумовили початок різноманітних обмінів між двома народами; що у Київській Русі «хіновські стріли», ймовірно, мали китайське походження; трохи пізніше в українській мові з'являється назва «китайка» (шовкова червона хустина), китайське коріння якої не викликає сумніву³⁵; про духовну місію в Пекін вихованця Києво-Могилянської академії архімандрита Іларіона (Лежайського) – 1667-1717 рр.³⁶; що ще

у 1984 р. уряд КНР зробив рішучий крок для відкриття країни зовнішньому світові: 14 китайських міст здобули статус «відкритих», було створено 13 безмитних зон, 32 райони технічно-економічного засвоєння, 52-ті території опанування нових і високих технологій державного значення³⁷; що у 1999-му році ВВП Китаю, за даними Світового банку, становив 980 млрд. дол.³⁸, а у 2003 р. – 6,5 трлн. дол.³⁹; у 2010-ому році лише валютні накопичення Китаю склали 2,8 трлн. амер. доларів⁴⁰.

Більше ста років тому – в 1908 році німецький професор Бернгейм у книзі «Введение в историческую науку» писав: «Ми дали відповідь на питання про гідність і користь історичної науки: вона повчає нас, людей, самопізнанню і саморозумінню; вона дає нам ключ до пояснення сьогоден-

ня минулим...»⁴¹. У цьому й полягає призначення історії як науки в цілому, та вивченні, опануванні, дослідженні «неперспективної» найстарішої і найсучаснішої історії країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону, (і, можливо, в першу чергу, Китаю та Японії) зокрема, яка базується, насамперед, на етнокультурній та історичній спільності, а не на політично-економічній регіональній інтеграції.

Сьогодні всім набридли історичний мазохізм, історичне марево та історичні спекуляції⁴². Історію неможливо переробити, її не можна судити, бо вона – не винна; вона потрібна нам, щоб бачити як сьогодення, так і майбутнє. Без мистецтва міркувати (думати), як і без совісті, неможливо зрозуміти, осягнути суттєвість історії.

Тож, **Ad Fontes! До джерел!**

ПОСИЛАННЯ:

¹ Пронь С.В. Термінологія та географічні межі «Азіатсько-Тихоокеанського регіону» в сучасних історично-політологічних варіаціях // Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: стат. та матер. III Міжнар. наук. практ. конфер. – Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2012. – С. 339-342.

² Шергін С.О. Азіатсько-Тихоокеанський регіон. Історія і сучасність. – К.: Вища школа, 1993. – 91 с.

³ Пронь С.В. Сан-Францисская система и страны Азиатско-Тихоокеанского региона (Япония, Китай, Корея) / Монография. – Москва: Изд-во НТЦ «Информ-техника», 1992. – 108 с.; Пронь С.В. Япония-США-Россия: співробітництво та суперництво в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні 1951-2007 рр.: Монографія. – Миколаїв, Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 296 с.; Пронь С.В. Міжнародні відносини та зовнішня політика. 1914-1991 рр.: Навчальний посібник. – Миколаїв, Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2009. – 140 с.; Пронь С.В. США та Японія на рубежі тисячоліть: історичний досвід і перспективи відносин // Науковий вісник Дипломатичної Академії України. – Випуск 6. – 2002. – С. 435-438; Пронь С.В. Нова «модель бізиски» в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та американсько-японські відносини // Дослідження світової політики. – Випуск 22. – 2003. – С. 190-196.

⁴ Пронь С.В. Азіатсько-Тихоокеанський регіон, США, сучасні виклики Китаю у просторі міжнародних історичних дискусій // Актуальні проблеми міжнародних дискусій. – Вип. 107 (Част. I). – К., 2012. – С. 81.

⁵ Япония: Справочник / Сост. В.Н. Еремин, К.О. Саркисов, А.И. Сенаторов. – М.: Республика, 1992. – 543 с.

⁶ Кистанов В.О. Япония в АТР: анатомия экономических и политических отношений. – М.: Изд-кая фирма «Восточная литература» РАН, 1995. – С. 8-9.

⁷ Китай в мировой и региональной политике: История и современность. – М.: Институт Дальнего Востока РАН, 2001. – С. 146-147.

⁸ Самойленко П.Ю. Российско-американские отношения и проблемы безопасности в Азиатско-Тихоокеанском регионе на рубеже веков: 90-е годы XX – начало XXI века. Диссерт. канд. полит. наук. – 23.00.02. – Владивосток, 2004. – 235 с.; Мухина С.В. Российский Дальний Восток во внешнеполитической стратегии Российской Федерации в Азиатско-Тихоокеанском регионе. – Диссерт. канд. полит. наук. – 23.00.04. – Санкт-Петербург, 2006. – 175 с.

⁹ Арин О. Азиатско-Тихоокеанский регион: Мифы, иллюзии и реальность. Восточная Азия: экономика, политика, безопасность. – Москва: «Флинта» – «Наука», 1997. – 435 с.

¹⁰ Арин О.А. (Алиев Р.Ш.). Стратегические контуры Восточной Азии в XXI веке. Россия: ни шагу вперед. – М.: «Альянс», 2001. – С. 135.

¹¹ Пронь С.В. Сан-Францисская конференция 1951 года и ее влияние на современную систему международных отношений на Дальнем Востоке. Автореф. диссерт. канд. ист. наук. – 07.00.05. – Москва, 1989. – 15 с.

¹² Пронь С.В. США і еволюція азіатсько-тихоокеанської політики Японії (1950-1990-ті роки). – 07.00.02. – Автор. дисерт. докт. істор. наук. – Донецьк, 2004. – 36 с.

¹³ Пронь С.В. Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868-2009 рр.): Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – 560 с.

¹⁴ Там само. – С. 518.

¹⁵ Федоренко Н.Т. Курильский архипелаг. Из записок о Японии // Новая и новейшая история. – 1994. – №1. – С. 120-121.

¹⁶ Марков А.П. Проблемы российско-японских отношений // Международная жизнь. – 1995. – №10. – С. 46.

¹⁷ Галузин М.Ю. Россия-Япония. Развязок пока не найдено // Международная жизнь. – 2005. – №6. – С. 82.

- ¹⁸ Тургиева А. «Курильский узел» в российско-японских отношениях (1990-2004) // Азия и Африка сегодня. – 2005. – №5. – С. 32.
- ¹⁹ Яковенко Н. Вступ до історії. – Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2007. – С. 11.
- ²⁰ Чугуєнко М. Україна, яка шокує. Лабіринти історії. – Харків: ВАТ «Білоцерківська книжна фабрика», 2005. – С. 10.
- ²¹ Яковенко Н. Вступ до історії. – Київ: ЗАТ «ВІПОЛ», 2007. – С. 19.
- ²² Лурье С.Я. Геродот. – М. – Л.: ЛГУ, 1947. – 302 с.; Даватур А.И. Повествовательский и научный стиль Геродота. – Ленинград: ЛГУ, 1957. – 246 с.; Струве В.В. Этюды по истории Северного Причерноморья, Кавказа и Средней Азии. – Л.: Наука, 1968. – 284 с.
- ²³ Геродот. История. Перевод и примеч. Г.А. Стратановского. – М.: АСТ: АСТ Москва, 2006. – С. 5.
- ²⁴ Чугуєнко М. Україна, яка шокує. Лабіринти історії. – Харків: ВАТ «Білоцерківська книжна фабрика», 2005. – С. 9.
- ²⁵ Пронь С.В. Історія Японії (від реставрації Мейдзі до сучасності: 1868-2009 рр.): Навчальний посібник. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – С. 518.
- ²⁶ Пронь С.В. Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття. – Миколаїв: ТОВ «Фірма «Іліон», 2012. – С. 140.
- ²⁷ Страны и народы. Популярная энциклопедия. – Санкт-Петербург: «Дельта», 1997. – С. 291.
- ²⁸ Лаврентьев Б.П. Самоучитель японского языка. – М.: ИВ РАН, 2007. – С. 306.
- ²⁹ Оноре де Бальзак. Кузен Понс // Собр. соч. – Т. 10. – М.: Изд-во иностр. лит-ры, 1954. – С. 550.
- ³⁰ Советский энциклопедический словарь. – М.: «Сов. Энциклопедия», 1980. – С. 711.
- ³¹ Леонтьев В. Экономические эссе. Теории, исследования, факты и политика: Пер. с англ. – М.: Политиздат, 1990. – С. 42-43.
- ³² Там само. – С. 43.
- ³³ Залізник Л.Л. Походження українського народу. – К.: ПБП «Фотовідеосервіс», 1996. – С. 14.
- ³⁴ Китайская Народная Республика: Справочник. – М.: Изд-во полит. лит-ры, 1989. – С. 23-25.
- ³⁵ Литвин Володимир. Україна і Китай в історичних зв'язках // Голос України. – 2004. – 20 березня.
- ³⁶ Кіктенко В.О. Українці на чолі пекінської духовної місії: до початків вивчення Китаю в Російській Імперії // Сходознавство. – 1998. – №2. – С. 78-85.
- ³⁷ Гайдуков Л.Ф., Сін Лі. Основна на сьогодні тенденція. Українсько-китайські відносини // Політика і час. – 2001. – №7. – С. 59.
- ³⁸ Пронь С.В. Китайський вектор зовнішньої політики України // Наукові праці. – Випуск 56. – Т. 69. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – С. 79.
- ³⁹ Шергін С.О., Загребельний І.М. З опорою на власні сили // Політика і час. – 2005. – №6. – С. 41.
- ⁴⁰ Китай. Автор проекта Чжоу Минвэй. – Пекин: ООО «Изд-во лит-ры на иностр. языках», 2011. – С. 151.
- ⁴¹ Бернгейм. Введение в историческую науку. – Москва: Издание М.Н. Прокоповича, 1908. – С. 33-34.
- ⁴² Лаппо Ф. История – наука о будущем // Проблемы Дальнего Востока. – 1991. – №5. – С. 103.

Pron S.V. Asia-Pacific region, Japan, China and ethno-cultural historical community: Ad fontes / Petro Mohyla Black Sea State University.

The author raises complex issues of the Asia-Pacific region in general, and Japan and China in particular, in the context of world history, its role and mission in the modern world community.

Keywords: world history, the Asia-Pacific region, Japan, China, education, sources, science.

Пронь С.В. Азиатско-Тихоокеанский регион, Япония, Китай в этнокультурной и исторической общности: Ad fontes / Черноморский государственный университет имени Петра Могилы.

Автор поднимает сложные вопросы Азиатско-Тихоокеанского региона в общем, Японии и Китая в частности, в контексте всемирной истории, ее роли и предназначения в современном мировом сообществе.

Ключевые слова: мировая история, АТР, Япония, Китай, воспитание, источники, наука.

Стаття надійшла до редколегії 15.05.2013

Прийнята до друку 17.06.2013